

JERZY SOLARZ
Akademia Rolnicza w Krakowie

GRUPA KONSULTATYWNA
MIĘDZYNARODOWYCH BADAŃ ROLNICZYCH
(CONSULTATIVE GROUP ON INTERNATIONAL
AGRICULTURAL RESEARCH — CGIAR)

Polska zawarła niedawno umowę o współpracy w dziedzinie rolnictwa z amerykańską Fundacją Rockefellera. Choć na razie niewiele możemy powiedzieć o funkcjonowaniu i wynikach tej współpracy, to chyba jednak warto zapoznać się z działaniami innego podobnego przedsięwzięcia, które powstało z inspiracji i inicjatywy tejże fundacji oraz owocnie funkcjonuje dzięki jej finansowemu wsparciu. Chodzi o sieć współpracujących ściśle ze sobą 13 międzynarodowych instytucji badawczych, funkcjonujących głównie w krajach rozwijających się.

Formalnie CGIAR utworzony został w 1971 r. z inicjatywy Banku Światowego, FAO i Programu Rozwoju ONZ (UNDP), jako nieformalne porozumienie rządów, organizacji międzynarodowych i regionalnych oraz fundacji prywatnych, mające na celu wspieranie światowego systemu ośrodków badań rolniczych.

Celem wysiłków badawczych, istniejących obecnie w ramach CGIAR 13 ośrodków, jest ilościowy i jakościowy wzrost produkcji żywności i standardu życiowego w krajach rozwijających się. Koncentrują one swe wysiłki badawcze na tych roślinach uprawnych i zwierzętach hodowlanych, które dostarczają najwięcej żywności w poszczególnych regionach. Istnieją następujące ośrodki koordynowane przez CGIAR:

— Międzynarodowe Centrum Hodowli Kukurydzy i Pszenicy (Centro Internacional de Mejoramiento de Maiz y Trigo — CIMMYT), Meksyk;

— Międzynarodowe Centrum Rolnictwa Tropikalnego (Centro Internacional de Agricultura Tropical — CIAT), Kolumbia;

— Międzynarodowe Centrum Ziemniaka (Centro Internacional de la Papa — CIP), Peru;

— Międzynarodowy Ośrodek Zasobów Genetycznych Roślin (International Board for Plant Genetic Resources — IBPGR), Włochy;

— Międzynarodowe Centrum Badań Rolniczych na Obszarach Suchych (International Center for Agricultural Research in the Dry Areas — ICARDA), Syria;

— Międzynarodowy Instytut Badawczy Roślin dla Tropiku Półsuchego (International Crops Research Institute for the Semi-Arid Tropics — ICRISAD), Indie;

— Międzynarodowy Instytut Badawczy Polityki Żywnościowej (International Food Policy Research Institute — IFPRI), USA;

— Międzynarodowy Instytut Rolnictwa Tropikalnego (International Institute of Tropical Agriculture — IITA), Nigeria;

— Międzynarodowe Laboratorium Badawcze Chorób Zwierzęcych (International Laboratory for Research on Animal Diseases — ILRAD), Kenia;

— Międzynarodowe Centrum Hodowli Zwierząt w Afryce (International Livestock Center for Africa — ILCA), Etiopia;

— Międzynarodowy Instytut Badawczy Ryżu (International Rice Research Institute — IRRI), Filipiny;

— Międzynarodowe Usługi dla Krajowych Badań Rolniczych (International Service for National Agricultural Research — ISNAR), Holandia;

— Zachodnioafrykańskie Zjednoczenie Hodowli Ryżu (West Africa Rice Development Association — WARDA), Liberia.

Każde z wyszczególnionych centrów badawczych ma odrębny zakres zainteresowań. Osiem z nich koncentruje się na hodowli roślin, jednej lub więcej upraw. Dziewięć prowadzi badania agronomiczne, dwa zootechniczne, dwa zajmują się pastwiskami i roślinami pastewnymi. Jedno centrum, a mianowicie IBPGR poświęca się wyłącznie gromadzeniu, konserwacji i odnawianiu oraz przechowywaniu materiału genetycznego. Z kolei ISNAR współpracuje z instytucjami badań rolniczych w krajach rozwijających się, zapewnia doradztwo dla rządów, drogą pogłębionych badań rolniczych. Podobnie IFPRI prowadzi badania ekonomiki produkcji rolnej i oferuje opracowywanie zaleceń odnośnie kształtowania polityki rolnej tak, aby stwarzała warunki dla ciągłego rozwoju rolnictwa.

Każdy z wyszczególnionych ośrodków międzynarodowych współpracuje ściśle z instytucjami narodowymi. Powiązania te są ważne dla właściwego ukierunkowania prac ośrodków i uwzględnienia potrzeb rolników, dla obsługi których zostały one powołane. W rzeczywistości osiągnięcia uzyskane przez naukowców w poszczególnych ośrodkach mogą zaowocować wzrostem produkcji tylko wtedy, gdy agendy krajowe przejmą te rezultaty, dostosują je do warunków lokalnych i prześlą rolnikom. Mając to na uwadze, duże znaczenie przywiązuje się do szkoleń. Dotychczas wyszczególnione centra przeszkoliły ponad 20 tys. osób, przeważnie z krajów rozwijających się.

Poszczególne centra afiliowane do CGIAR są samodzielne i są nadzorowane przez niezależne rady nadzorcze. W ich skład wchodzi osoby

mianowane ze względu na swe doświadczenie, działające na własną odpowiedzialność. Rada określa kierunki badawcze centrum, jednakże dokonuje tego w ramach konsultacji międzynarodowych na dwóch płaszczyznach: naukowej oraz finansowej i administracyjnej.

CGIAR, korzystający z pomocy sekretariatu wykonawczego utrzymywanego przez Bank Światowy, spotyka się dwa razy w roku dla podjęcia decyzji, które zapadają na zasadzie konsensusu. Na spotkania przygotowywane są zalecenia. Dokonuje tego Doradczy Komitet Techniczny, złożony z przewodniczącego i 14 wybitnych badaczy pochodzących zarówno z krajów rozwiniętych, jak i rozwijających się. Komitet wspierany jest przez sekretariat utrzymywany przez trzech głównych sponsorów CGIAR, zlokalizowany w siedzibie FAO w Rzymie. Na posiedzeniach Komitetu przedkładane są też sprawozdania z poszczególnych centrów badawczych, sponsorów i komitetów doraźnych, tworzonych od czasu do czasu dla opracowania kwestii specjalnych.

Mobilizacja funduszy na wspieranie pracy poszczególnych centrów jest koordynowana przez sekretariat CGIAR, mający siedzibę w Waszyngtonie. Fundusze nie są kumulowane, lecz są kierowane do danych centrów. Większość darowizn to nie fundusze celowe, chociaż niektóre sumy są dawane na ściśle określone cele, programy lub działania w ramach szerokich zakresów określanych na posiedzeniach CGIAR. Sekretariat CGIAR nadzoruje gospodarkę centrów, szczególnie finanse, ich zgodność z rachunkowością sponsorów oraz pomaga w kierowaniu nimi. Z kolei Komitet Doradczy nadzoruje centra pod względem ich działalności naukowej i realizacji budżetu w świetle określonych priorytetów badawczych.

Oto kilka przykładów skoordynowanych działań i ich rezultatów.

CIMMYT zajmuje się głównie kukurydzą i pszenicą. Posiada swoje biura w 18 krajach i współpracuje w zakresie oceny odmian kukurydzy z 87 krajami i pszenicy z 98 krajami. Między innymi w 1986 r. podpisał umowę z Polską o współpracy w rozwoju Triticale.

Badania kukurydzy dotyczą głównie materiału genetycznego dla krajów rozwijających się, w tym a) badania odpornościowe i b) prace nad specjalnymi rodzajami materiału genetycznego — kukurydza dla obszarów górzystych, hybrydy, odmiany z białkiem wysokiej jakości.

Badania pszenicy obejmują odmiany chlebowe, durum, triticale i odmiany ozime. Szacuje się, że odmiany wyhodowane przez CIMMYT wysiewane są na 45 mln ha w krajach rozwijających się i 15 mln ha w krajach przemysłowych. Podstawowym kierunkiem pracy jest tu hodowla nowych odmian odpornych na stresy cieplne, mróz, suszę, choroby.

Badania hodowlane wspierane są badaniami agrotechnicznymi technologii uprawy nowych odmian i specjalnym programem badań patolo-

gicznych oraz przez bank genów. Na zasoby genowe zgromadzone w CIMMYT składa się prawie 60 tys. jednostek własnych i 26 tys. jednostek otrzymanych z innych banków genów.

Do tego dochodzą takie działania jak szkolenie, współpraca z programami regionalnymi i dwustronnymi, badania ekonomiczne, prowadzenie stacji badawczych, laboratoriów, przetwarzanie danych itp.

Przedmiotem badań CIAT jest fasola, ryż, maniok i tropikalne rośliny pastewne, z tym że dla ryżu nie prowadzi się banku genów. Znajduje się on w IRRI, czyli w głównym centrum badawczym ryżu w ramach systemu CGIAR. Bank genów fasoli w CIAT liczy 40 tys. jednostek, z czego 2145 uzyskano w 1987 r. W tymże roku rozesłano 9000 próbek do 33 krajów świata.

ICARDA koncentruje swoje zainteresowania w rolnictwie w strefie o opadach od 200 do 600 mm rocznie, głównie w Azji Zachodniej i w Afryce Północnej. Ważniejsze programy badawcze Centrum dotyczą 1) systemów gospodarczych, 2) hodowli zbóż, 3) hodowli roślin motylkowych, 4) pastwisk, pasz i doskonalenia zwierząt. Uzupełniane są one bankiem genów oraz działalnością informacyjną i szkoleniową. Zgromadzone w ICARDA zasoby genetyczne obejmują ponad 70 tys. jednostek, a rocznie wysyła się do innych ośrodków badawczych około 15 tys. próbek.

ICRISAT bada głównie sorgo i proso perłowe, a także ciecierzycę, nikkę indyjską (rodzaj grochu) i orzeszki ziemne. Sięga się po zasoby genowe gatunków dziko rosnących. W sumie nagromadzono do 1987 r. ponad 90 tys. okazów w/w roślin, pochodzących ze 120 krajów. Zasoby te są chętnie udostępniane. Tylko w 1986 r. dostarczono ponad 24 tys. próbek naukowcom w Indiach i 16,5 tys. uczonym z 58 innych krajów, niezależnie od 38 tys. próbek pobranych przez własnych pracowników, celem dalszych badań.

IITA koncentruje uwagę na rolnictwie krajów na południe od Sahary. Badania skupiają się na ulepszaniu strączkowych, kukurydzy, ryżu oraz korzeniowych i bulwiastych roślin tropikalnych, a także dodatkowo na gospodarce zasobami naturalnymi i płodami po zbiorach, w tym rozwój systemów gospodarczych, rekultywacja i ochrona gleby.

Zwróćmy uwagę szczególnie na jeden aspekt pracy ośrodków zgrupowanych w ramach CGIAR. Jest nim metoda pracy będąca wynikiem wieloletnich doświadczeń amerykańskich, nagromadzonych głównie w CIMMYT. Polega ona na sięganiu po zasoby genowe gatunków dziko rosnących w różnych strefach klimatycznych i ich wykorzystywaniu dla wyhodowania nowych odmian o wymaganych cechach produkcyjnych, odpornościowych itd. Są to znane osiągnięcia laureata pokojowej nagrody Nobla N.E. Borlaug'a w hodowli krótkosłomych, wysokowydajnych pszenic przydatnych do uprawy w warunkach subtropikalnych, a nawet tro-

pikalnych, gdzie tradycyjne odmiany nie udawały się, gdyż nie były dostosowane do warunków krótkiego dnia. Dzisiaj metoda ta wykorzystywana jest również w hodowli innych roślin, a bardziej znane osiągnięcia uzyskano w uprawie ryżu, kukurydzy i niektórych roślin strączkowych. Dodajmy, że podział zadań i specjalizacja ośrodków pozwoliła objąć badaniami prawie wszystkie rośliny ważne dla wyżywienia ludności w strefie tropikalnej i subtropikalnej oraz niektóre problemy wiążące się z rozwojem chowu inwentarza żywego w tropikach, ochroną środowiska, systemami gospodarowania.

Przyciągnięcie do współpracy najwybitniejszych uczonych i praktyków rolnictwa światowego, dobra baza doświadczalna i laboratoryjna, znaczne zasoby finansowe, ścisła współpraca z władzami i krajowymi placówkami badawczymi oraz gospodarstwami rolnymi w poszczególnych krajach, składają się na to unikalne przedsięwzięcie.

Oddzielny problem stanowią kojarzone niekiedy z działaniami CGIAR komercyjne poczynania na rzecz postępu rolniczego, podejmowane przez międzynarodowe lub ponadnarodowe przedsiębiorstwa prywatne. Wykorzystując osiągnięcia naukowe produkują one wysokiej jakości materiał nasienny, który eksportują za bardzo wysokie, często monopolistyczne ceny. Jest to w gruncie rzeczy nowy sposób uzależniania krajów rozwijających się od krajów uprzemysłowionych. Trudno oprzeć się następującej refleksji. Znana jest w świecie opinia, iż Rockefeller „ma takiego nosa”, że jeśli na coś wyda pieniądze, choćby w formie darowizny czy jałmużny, to pieniądze te zawsze mu się zwracają z nawiązką. Być może, iż w tym przypadku też mamy do czynienia z taką sytuacją, że rozwój kreowany działaniami ośrodków koordynowanych przez CGIAR, a finansowanych z darowizn krajów bogatych, rodzi takie zapotrzebowanie na różnego rodzaju środki produkcji (głównie maszyny, nawozy, pestycydy, medykamenty, nasiona kwalifikowane), że rośnie popyt i ceny, tak że producenci i dostawcy zgarniają ekstra zyski. Stosunki finansowe krajów rozwijających się z krajami uprzemysłowionymi — zadłużenie, płacenie dziesiątków miliardów odsetek — zdają się to potwierdzać.

Reasumując możemy stwierdzić, że przedstawione informacje i przykłady, choć stanowią tylko zarys organizacji i działań systemu międzynarodowych ośrodków badań rolniczych koordynowanych przez CGIAR, to jednak pozwalają na stwierdzenie, iż system ten jest potężnym instrumentem promocji postępu biologicznego we wszystkich krajach rozwijających się. Dzięki swoim szczególnym zaletom jakimi są ciągłość i współpraca, międzynarodowy system badań rolniczych stanowi żywą więź niewidzialnej placówki naukowej w skali świata, bazującej na ciągłych osobistych kontaktach, jakie nie mają sobie równych.